

การเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์สำหรับคนพิการ

ศิริชนก วิริยเกื้อกุล

นิติกรชำนาญการ

กลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ

“คนพิการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป (มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย, 2560) ประเภทความพิการมี 6 ประเภท คือ

1) ความพิการทางการเห็น ลักษณะความพิการ ได้แก่

1.1) ตาบอด หมายถึง การมีความบกพร่องทางการเห็น เมื่อตรวจวัดการเห็นของสายตาข้างที่ตีกว่าเมื่อใช้แว่นสายตารธรรมตาแล้ว อยู่ในระดับแยกว่า 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ลงมาจนกระทั่งมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง หรือมีลานสายตาแคบกว่า 10 องศา

1.2) ตาเห็นเลือนราง หมายถึง การมีความบกพร่องในการเห็นเมื่อตรวจวัดการเห็นของสายตาข้างที่ตีกว่า เมื่อใช้แว่นสายตารธรรมตาแล้วอยู่ในระดับ 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ไปจนถึงแยกว่า 6 ส่วน 18 เมตร (6/18) หรือ 20 ส่วน 70 ฟุต (20/70) หรือมีลานสายตาแคบกว่า 30 องศา

2) ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ได้แก่

2.1) หูหนวก หมายถึง การมีความบกพร่องในการได้ยินจนไม่สามารถรับข้อมูลผ่านทางทางการได้ยิน เมื่อตรวจการได้ยินเสียงโดยใช้คลื่นความถี่ 500 เฮิรตซ์ 1,000 เฮิรตซ์ หรือ 2,000 เฮิรตซ์ ในหูข้างที่ได้ยินดีกว่าจะมีความดังของเสียง 90 เดซิเบลขึ้นไป

2.2) หูตึง หมายถึง การมีความบกพร่องในการได้ยินจนไม่สามารถรับข้อมูลผ่านทางทางการได้ยิน เมื่อตรวจการได้ยินเสียงโดยใช้คลื่นความถี่ 500 เฮิรตซ์ 1,000 เฮิรตซ์ หรือ 2,000 เฮิรตซ์ ในหูข้างที่ได้ยินดีกว่าจะมีความดังของเสียงน้อยกว่า 90 เดซิเบล ลงมาจนถึง 40 เดซิเบล

2.3) ความพิการทางการสื่อความหมาย หมายถึง การมีความบกพร่องทางการสื่อความหมาย ได้แก่ พูดไม่ได้ พูดไม่ชัด หรือพูดแล้วผู้อื่นไม่เข้าใจซึ่งมีพื้นฐานมาจากการตัดกล่องเสียง หรือความบกพร่องที่มีมาแต่กำเนิด เป็นต้น

3) ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือร่างกาย ได้แก่

3.1) ความพิการทางการเคลื่อนไหว หมายถึง การมีความบกพร่องหรือการสูญเสียความสามารถของอวัยวะในการเคลื่อนไหว ได้แก่ มือ เท้า แขน ขา อาจมาจากสาเหตุอัมพาต แขน ขา อ่อนแรง แขน ขาขาด หรือภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังจนมีผลกระทบต่อการทำงานมือ เท้า แขน ขา

3.2) ความพิการทางร่างกาย หมายถึง การมีความบกพร่องหรือความผิดปกติของศีรษะ และ
ภาพลักษณ์ภายนอกของร่างกายที่เห็นได้อย่างชัดเจน

4) ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม หรือออทิสติก ได้แก่

4.1) ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม หมายถึง ความบกพร่องหรือความผิดปกติทางจิตใจหรือ
สมองในส่วนของการรับรู้ อารมณ์ หรือความคิด

4.2) ความพิการทางออทิสติก หมายถึง ความบกพร่องทางพัฒนาการด้านสังคม ภาษาและ
การสื่อความหมาย พฤติกรรมและอารมณ์ โดยสาเหตุมาจากความผิดปกติของสมอง และความผิดปกติ
นั้นแสดงก่อนอายุ 2 ปีครึ่ง ทั้งนี้ให้รวมถึงการวินิจฉัยกลุ่มออทิสติกอื่น ๆ เช่น แอสเพอเกอร์ (Asperger)

5) ความพิการทางสติปัญญา หมายถึง การมีพัฒนาการช้ากว่าปกติหรือมีระดับเขาวานปัญญาต่ำกว่า
บุคคลทั่วไป โดยความผิดปกตินั้นแสดงก่อนอายุ 18 ปี

6) ความพิการทางการเรียนรู้ หมายถึง ความบกพร่องทางสมอง ทำให้เกิดความบกพร่องในการอ่าน
การเขียน การคิดคำนวณ หรือกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานอื่นในระดับความสามารถต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน
ของช่วงอายุและระดับสติปัญญา

ประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์

งานอันมีลิขสิทธิ์ที่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้แก่ งานสร้างสรรค์
ประเภทรวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียง
แพร่ภาพ หรือ งานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะของผู้สร้างสรรค์ ไม่ว่างาน
ดังกล่าวจะแสดงออกโดยวิธีหรือรูปแบบอย่างใด การคุ้มครองลิขสิทธิ์ไม่คลุมถึงความคิด หรือขั้นตอน กรรมวิธี
หรือระบบ หรือวิธีใช้หรือทำงาน หรือแนวความคิด หลักการ การค้นพบ หรือทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ หรือ
คณิตศาสตร์

สนธิสัญญามาร์ราเคช (Marrakesh Treaty)

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีแห่งสนธิสัญญามาร์ราเคช เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2560 โดยการเข้าเป็น
ภาคีสนธิสัญญาดังกล่าวจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงงานที่มีการ
โฆษณาแล้ว สำหรับคนตาบอด คนพิการทางการเห็น หรือคนพิการทางสื่อสิ่งพิมพ์ (Marrakesh Treaty to
Facilitate Access to Published Work for Persons Who Are Blind, Visually Impaired, or Otherwise
Print Disabled) โดยสนธิสัญญาดังกล่าวกำหนดให้รัฐภาคีบัญญัติกฎหมายภายในเพื่อรองรับข้อยกเว้น
การละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อให้คนตาบอด คนพิการทางการเห็น หรือคนพิการทางสื่อสิ่งพิมพ์ ได้รับโอกาสเท่าเทียม
กับบุคคลอื่นในการเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์

สนธิสัญญามาร์ราเคช (Marrakesh Treaty) มีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึง
สิ่งพิมพ์สำหรับคนตาบอด ผู้มีความบกพร่องทางการเห็น หรือคนพิการ ทางสื่อสิ่งพิมพ์ (Marrakesh Treaty
to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired, or Otherwise
Print Disabled: MVT) โดยได้รับการรับรองจากองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property
Organization: WIPO) เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2556 โดยสนธิสัญญา มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 30 กันยายน 2559

ปัจจุบันมีรัฐภาคีจำนวน 26 ประเทศ และร่วมลงนามจำนวน 63 ประเทศ สำหรับสิทธิของรัฐภาคีจะสามารถทำซ้ำ แจกจ่าย หรือจำหน่าย รวมถึงเผยแพร่งานที่มีโฆษณาแล้ว ซึ่งอยู่ในรูปแบบที่ทุกคนรวมถึงคนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์แก่คนตาบอด คนพิการทางการเห็น และผู้ที่มีความบกพร่องในการอ่าน (“พม. เปิดเผยหลัง สนช. ให้ความเห็นชอบ “สนธิสัญญามาร์ราเคช” ด้วยคะแนน 198 เสียง”, 2560) โดยรัฐภาคีสามารถแลกเปลี่ยนงานดังกล่าวข้ามพรมแดนกันได้ ผ่านทางองค์กรที่ได้รับการรับรอง ภายใต้เงื่อนไขการนำเข้า ทำซ้ำ หรือดัดแปลง ซึ่งต้องกระทำโดยหน่วยงานที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น และไม่สามารถนำมาแปลเป็นภาษาของตนเองได้ ต้องใช้ภาษาต้นฉบับเท่านั้น รวมถึงสามารถส่งต่อเอกสารงานที่ทำซ้ำหรือดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ให้แก่รัฐภาคีอื่นได้ (“สนธิสัญญามาร์ราเคช Marrakesh Treaty”, 2559) กล่าวโดยสรุป ดังนี้

(1) ขอบเขตของสิทธิที่อนุญาตของสนธิสัญญามาร์ราเคช

เป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับการทำซ้ำ (Right of reproduction) การจำหน่าย (Right of distribution) และการทำให้ปรากฏต่อสาธารณชน (Right of making available to the public) และอาจรวมถึงการแสดงต่อสาธารณะ (Right of public performance) ทั้งนี้ สามารถกำหนดข้อยกเว้นในการดัดแปลงเฉพาะในรูปแบบเพื่อให้ผู้ได้รับประโยชน์ตามสนธิสัญญาฯ เข้าถึงได้เท่านั้น

นอกจากนี้ รัฐภาคีสามารถแลกเปลี่ยนข้ามพรมแดน (Cross-border) ระหว่างกัน ซึ่งสำเนางานที่ได้ทำซ้ำ จำหน่าย หรือทำให้ปรากฏต่อสาธารณชนในรูปแบบที่ผู้ได้รับประโยชน์ตามสนธิสัญญาฯ เข้าถึงได้ โดยผ่านองค์กรที่ได้รับการรับรองโดยรัฐ (Authorized entity) รวมทั้งนำเข้า (Importation) สำเนางานดังกล่าว

(2) งาน (Works) ที่อนุญาต

งานลิขสิทธิ์ (งานวรรณกรรมและศิลปกรรม ตามอนุสัญญากรุงเบิร์นว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) ซึ่งไม่รวมถึงงานสิ่งบันทึกเสียง และงานแพร่เสียงแพร่ภาพ) ที่มีการโฆษณาหรือเผยแพร่ไว้แล้วในสื่อต่าง ๆ ในรูปของบทความ (Text) เอกสารหรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนข้อมูล (Notation) และหรือภาพประกอบที่เกี่ยวข้อง (Illustrations) และสื่ออื่น ๆ รวมถึงหนังสือเสียง (Audio books)

(3) ข้อกำหนดอื่น

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization: WIPO) ต้องจัดตั้งหน่วยงานในการเข้าถึงและแลกเปลี่ยนข้อมูล (Information access point) เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่รัฐภาคีในการแลกเปลี่ยนข้ามพรมแดนซึ่งสำเนางานที่ได้ทำขึ้นเพื่อประโยชน์ของคนพิการตามสนธิสัญญาฯ และรัฐภาคีจัดตั้งองค์กรที่ได้รับการรับรองโดยรัฐ (Authorized entity) เพื่อแลกเปลี่ยนงานข้ามพรมแดนระหว่างกัน

ร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.

การประชุมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 33/2561 วันพฤหัสบดีที่ 31 พฤษภาคม 2561 ที่ประชุมได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ซึ่งคณะรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอ และลงมติรับหลักการโดยเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2561 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ขึ้นซึ่งขณะนี้ร่างพระราชบัญญัติฯ อยู่ระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการฯ

ร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ในส่วนที่เกี่ยวกับข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับ
คนพิการ ตามที่กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์เสนอ มีสาระสำคัญเป็นการแก้ไขเพิ่มเติม
พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. กำหนดให้คนพิการที่จะได้รับประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ในรูปแบบที่คนพิการสามารถเข้าถึงได้
ได้แก่ คนพิการที่มีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว สติปัญญา หรือการเรียนรู้ หรือ
ความบกพร่องอื่น ๆ

2. กำหนดให้องค์กรที่ได้รับอนุญาตหรือได้รับการยอมรับ สามารถทำซ้ำหรือดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ได้
แต่งานอันมีลิขสิทธิ์นั้นต้องได้มีการโฆษณาหรือเผยแพร่ต่อสาธารณชนแล้ว และองค์กรที่ได้รับการอนุญาต
หรือได้รับการยอมรับต้องได้งานนั้นมาโดยชอบด้วยกฎหมาย และสามารถนำสำเนางานที่ตนหรือองค์กรอื่น
ทำซ้ำหรือดัดแปลงมาเผยแพร่แก่คนพิการที่ไม่สามารถเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นได้

3. ต้องไม่เป็นการกระทำที่มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไร

4. การทำซ้ำหรือดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์โดยองค์กรที่ได้รับอนุญาตหรือได้รับการยอมรับ รวมถึง
การเผยแพร่สำเนาที่จัดทำขึ้นหรือได้รับจากองค์กรอื่น ต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมี
ลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์
เกินสมควร

ทั้งนี้ จะสังเกตได้ว่า ร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. นั้น ได้กำหนดมาตรการให้สิทธิ
แก่คนพิการหลากหลายประเภทมากกว่าที่สนธิสัญญามาร์ราเคซได้กำหนดไว้

บทสรุปและข้อเสนอแนะของผู้ศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 27 วรรคหนึ่งกำหนดว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย
มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” และวรรคสี่กำหนดว่า “มาตรการที่รัฐ
กำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือ
เพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็น
การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม” ประกอบกับมาตรา 71 วรรคสามกำหนด สรุปได้ว่า “รัฐพึงให้ความช่วยเหลือ
เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ” และ
ร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ซึ่งได้กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อรองรับความเป็นอยู่และ
คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนพิการ โดยผู้ศึกษามีความเห็นว่ หากมาตรการตามร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว
ได้มีผลบังคับใช้ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนพิการเพื่อให้สามารถเข้าถึงหนังสือหรือตำราเรียนต่าง ๆ ที่ใช้
ในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานอันมีลิขสิทธิ์จากต่างประเทศอันเป็นวิทยาการที่เป็น
ประโยชน์ต่อผู้พิการในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทยในภาพรวมต่อไป ทั้งนี้
ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรมีการจำแนกประเภทของสิทธิและการกระทำที่จะได้รับอนุญาต
ตามกฎหมายให้เหมาะสมกับผู้พิการแต่ละประเภทให้ชัดเจน โดยขอบเขตการกระทำที่ได้รับข้อยกเว้น
การละเมิดลิขสิทธิ์มาน้อยเพียงใดให้พิจารณาตามสภาพปัญหาและอุปสรรคที่คนพิการแต่ละประเภทพึงมี
นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้คนพิการสามารถดูแลตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยไม่พึ่งพาผู้อื่นมากเกินไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

พม. เปิดเผยหลัง สนช. ให้ความเห็นชอบ “สนธิสัญญามาร์ราเคช” ด้วยคะแนน 198 เสียง. (2560).

สืบค้น 11 มิถุนายน 2561 จาก <http://www.thaigov.go.th/news/contents/details/3292>

มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย. (2560). สิทธิของผู้ที่มีความบกพร่องทางการเห็น.

สืบค้น 11 มิถุนายน 2561 จาก <http://www.cfbt.or.th/index.php/article/35-the-right-of-the-visually-impaired>

ร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (2561). สืบค้น 6 มิถุนายน 2561 จาก

http://www.senate.go.th/bill/bk_data/381-1.pdf

สนธิสัญญามาร์ราเคช Marrakesh Treaty. (2559). สืบค้น 11 มิถุนายน 2561 จาก

https://www.ipthailand.go.th/images/copy_xx2.pdf

ภาษาต่างประเทศ

Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled. (2013, June 27) Retrieved June 20, 2018 from <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/marrakesh/>